

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Шушпанов Павло Георгійович,
доцент кафедри управління персоналом
і регіональної економіки
Тернопільського національного
економічного університету,
кандидат економічних наук

Упродовж останніх десяти років вітчизняними науковцями проводяться ґрунтовні дослідження процесів зовнішньої трудової міграції населення України. Насамперед це стосується прикордонних областей нашої країни, де трудова еміграція є дуже поширеним явищем серед місцевого населення. Водночас не лише мешканці прикордонних областей беруть активну участь у зовнішніх трудових переміщеннях. До таких регіонів варто віднести й Тернопільську область, населення якої періодично здійснює трудові поїздки за кордон. Це пов'язано передусім із відсутністю значних промислових і виробничих потужностей, що засвідчує найнижчий в Україні рівень заробітної плати (на 1 липня 2011 р. середня заробітна плата у Тернопільській області становила 1954 грн, тоді як в Україні – 2749 грн¹⁴¹), неможливістю застосувати свої знання та вміння, отримати гідну оплату праці.

У зв'язку з цим автор підготував і виконав повторне вибірконе соціологічне дослідження зовнішньої трудової міграції населення Тернопільської області. Перше аналогічне дослідження проведено у 2007 р.

Вибіркова сукупність сформована на основі рівномірного пропорційного розподілу опитаних за статтю, віковими групами, у різних населених пунктах, відповідно до свого статусу та виконана методом цільового добору респондентів (осіб, яких опитують). Анкета містила 83 запитання соціально-економічного та демографічного змісту, а опитування проводилося методом інтерв'ю.

Усього в опитуванні взяли участь 350 респондентів із різних населених пунктів Тернопільської області віком від 16 до 69 років (поділених на 11 вікових груп), тобто було представлено все економічно активне населення області.

Опитування відбулося у липні 2011 р., а опрацювання й аналіз даних за результатами соціологічного дослідження – у серпні.

¹⁴¹ Середня заробітна плата за регіонами за місяць у 2011 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

Відповідно до отриманих результатів досвід тимчасової роботи за кордоном мають 24,8 % усього економічно активного населення Тернопільської області. Зазначимо, що за результатами попереднього соціологічного дослідження частка осіб із досвідом тимчасової роботи за кордоном складала 16,7 %. Отже, відбувається нарощування обсягів закордонної трудової міграції населення. Загальна ж кількість постійного населення на Тернопільщині становить 1078,84 тис. осіб, а частка осіб із досвідом тимчасової роботи за кордоном серед усього населення складає 11,3 %. Тобто майже кожний дев'ятий мешканець Тернопільської області виїжджав за кордон з метою трудової діяльності, що засвідчує значний масштаб цього явища.

Кількість опитаних респондентів у різних вікових групах визначена пропорційно до чисельності чоловічого та жіночого населення кожної вікової групи у вказаній місцевості. У загальній чисельності респондентів жінки склали 56,8 %, а чоловіки – 43,2 %. Водночас, незважаючи на те, що серед населення регіону переважають жінки, мобільнішими у плані закордонних трудових міграцій є чоловіки. Це стосується і міського, і сільського населення. Порівнюючи одержані дані з результатами аналогічного дослідження 2007 р., слід зазначити, що тоді дещо активнішими у трудових переміщеннях були жінки – 54,3 %, а частка чоловіків відповідно складала – 48,6 %. Загалом досвід тимчасової роботи за кордоном має 54,1 % міського населення та 45,9 % сільського населення Тернопільської області, тоді як у загальній структурі населення області переважає сільське населення – 56,2 %.

Заслужовує на увагу географія зовнішніх трудових міграцій осіб, що перебували за кордоном на тимчасовій роботі у період з 2007 по 2011 роки (рис. 1).

Як видно з рисунка 1, упродовж останніх чотирьох років на половину зменшилася частка осіб, що мають досвід тимчасової роботи в Італії. Крім того, значно зменшилася частка осіб із досвідом тимчасової роботи в Іспанії, а оскільки трудові поїздки до зазначених країн здебільшого довгострокові, можна припустити, що лівова частка наших громадян легалізувалася та постійно працює в цих країнах.

Натомість суттєво збільшилася кількість виїздів на тимчасову роботу до прикордонної Польщі та Російської Федерації, а також до Німеччини. По-перше, трудові поїздки до прикордонних країн мають короткостроковий характер, де особи переважно зайняті на будівництві або у сільському господарстві. По-друге, протягом останніх чотирьох років у статевій структурі зовнішніх трудових мігрантів відбулися кардинальні зміни, частка чоловіків зросла з 48,6 % до 58,6 %. По-третє, якщо розглянемо статеву структуру трудових мігрантів до цих країн, то тут значно активнішими є чоловіки. Так, з-поміж тих, хто ви-

їхав на заробітки до Російської Федерації, 77,8 % чоловіків і 22,2 % жінок, відповідно до Польщі – 63,6 % і 36,4 %, до Німеччини – 66,7 % і 33,3 %. По-четверте, останніми роками вартість виконаних будівельних робіт у Тернопільській області зменшилася з 773661 тис. грн у 2007 р. до 464569 тис. грн у 2010 р., що супроводжувалося вивільненням працівників¹⁴². Ураховуючи те, що на будівництві зайняті переважно чоловіки, зміни статеві структури зовнішніх трудових мігрантів є цілком очевидні.

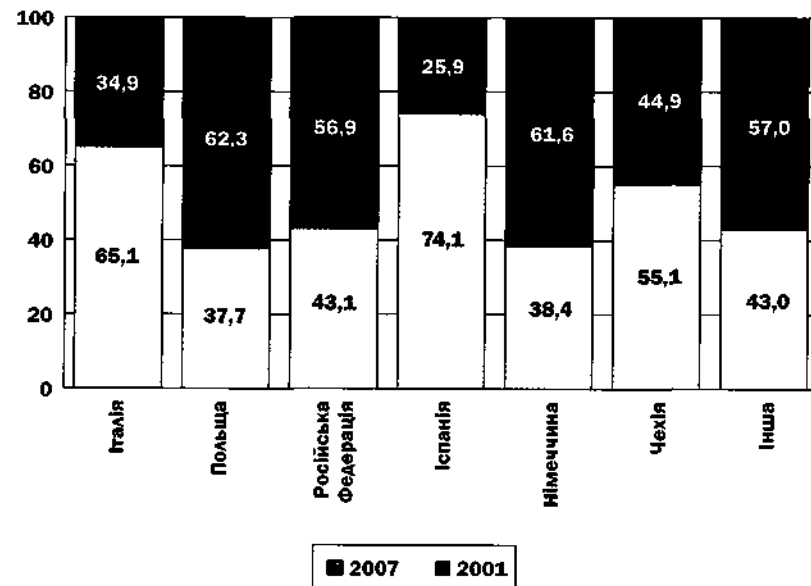

Рис. 1. Остання країна перебування за кордоном на тимчасовій роботі осіб із Тернопільської області, %¹⁴³

Далі розглянемо зміни в освітньому рівні трудових мігрантів (рис. 2).

З рисунка видно, що протягом останніх чотирьох років підвищився освітній рівень сучасного трудового мігранта з Тернопільщини. Порівняно з 2007 р. на 11 % зросла частка осіб із повною середньою загальною освітою та на 12 % із повною вищою. Водночас дещо зменшилася частка закордонних трудових мігрантів із базовою вищою освітою та істотно зменшилася з незакінченою вищою освітою. Крім того, серед

¹⁴² Головне управління статистики у Тернопільській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ternstat.tim.net.ua/archivIBD.html>

¹⁴³ Складено автором за результатами соціологічних досліджень.

опитаних осіб із досвідом роботи за кордоном не виявилось жодного з неповною середньою освітою.

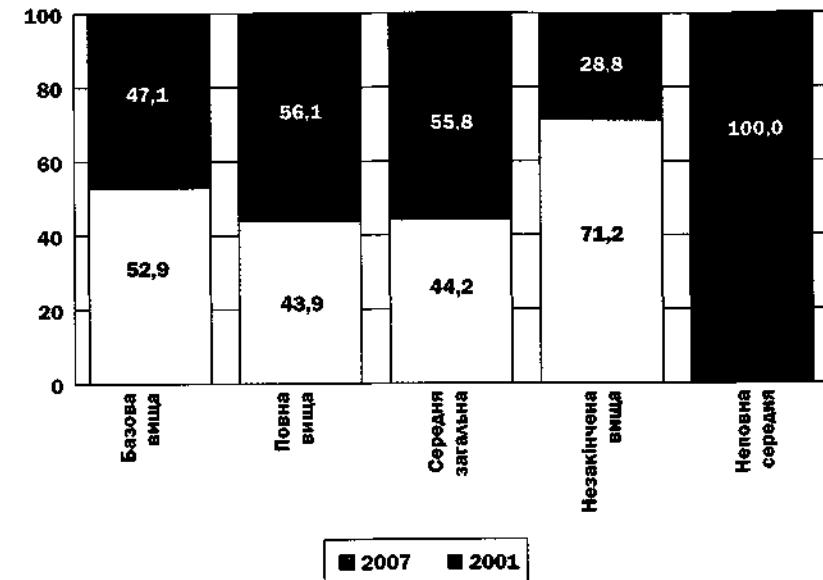

Рис. 2. Рівень освіти осіб з досвідом тимчасової роботи за кордоном у Тернопільській області, %¹⁴⁴

Аналізуючи далі сучасні тенденції трудової міграції населення Тернопільської області, доцільно порівняти соціальне становище осіб із досвідом тимчасової роботи за кордоном і решти економічно активного населення регіону за період з 2007 р. (табл. 1).

З таблиці видно, що особи з досвідом тимчасової роботи за кордоном у Тернопільській обл. чіткіше асоціюють себе з певним соціальним класом, тоді як близько 15 % економічно активного населення, не залученого до зовнішньої трудової міграції, не впевнене у власній належності до певної верстви суспільства.

Водночас, порівнюючи ці дослідження, необхідно зазначити, що суттєво зросла частка осіб і серед трудових мігрантів, і серед осіб, не залучених до трудової міграції, які відносять себе до середньої верстви суспільства. Крім того, значно менше осіб із досвідом тимчасової роботи за кордоном відносять себе до нижчого чи вищого суспільного прошарку.

¹⁴⁴ Складено автором за результатами соціологічних досліджень.

Таблиця 1

Розподіл населення за суспільними верствами, %¹⁴⁵

Належність населення до соціального класу	Респонденти, які			
	брали участь		не брали участь	
	у зовнішній трудовій міграції			
	2007 р.	2011 р.	2007 р.	2011 р.
Нижчого	14,3	9,3	14,9	5,1
Середнього	62,7	78,1	64,9	76,2
Вищого	22,7	6,9	1,2	3,9
Важко відповісти	–	5,7	18,9	14,8

Підсумовуючи сказане, необхідно відзначити, що за останні чотири роки у Тернопільській області відбулися суттєві зміни у процесах трудової еміграції. Тому слід звернути увагу на такі тенденції:

- зростає частка осіб із досвідом тимчасової роботи за кордоном;
- у структурі за статтю трудових мігрантів переважають чоловіки, хоча їх частка у структурі населення регіону є меншою;
- спостерігається зростання освітнього рівня трудових мігрантів;
- зростають обсяги зовнішньої трудової міграції до прикордонних з Україною країн (Польща, Російська Федерація);
- скоротилися виїзди на тимчасову роботу за кордон у країни Південної Європи (Італію, Іспанію, Португалію);
- виїзди на тимчасову роботу за кордон є переважно короткостроковими;
- серед колишніх трудових мігрантів зростає частка осіб, які відносять себе до середньої верстви суспільства.

¹⁴⁵ Складено автором за результатами соціологічних досліджень.